

AETHER

KWARTAALTIJDSCHRIFT VAN DE VRIENDEN VAN HET OMROEPMUSEUM

NR. 79 APRIL 2006

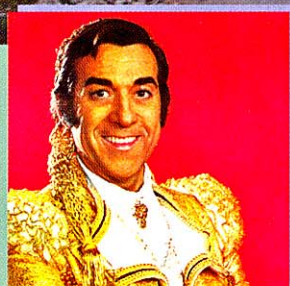

'HALLO BANDOENG'

RADIO KOOTWIJK

**Grammofoon-
museum
Nieuwleusen**

**Luis Mariano
Operette-
idool**

**Dutch Swing
College Band
Herinneringen**

Radio KOOTWIJK

*roemrijk verleden
onzekere toekomst*

Verbinding met Indonesië! Zendamateur Jan Willem Udo achter zijn eigen station in Radio Kootwijk.

Jan Willem Udo – oud PTT-er, als technicus werkzaam bij de dienst Straalverbindingen - en zijn vrouw Leona wonen bijna 30 jaar in Radio Kootwijk. Na pensionering is het echtpaar 'sleutelbewaarders' van het voormalige zendstation geworden. Met grote betrokkenheid waken ze over de toekomst van hun 'Kathedraal'. "Wij vermijden dat woord, want het wekt misverstand. Het heeft niets met religie

Midden in de vredige natuur van de mooie Veluwe rijst plotseling een betonnen kolos op: het voormalige zendstation, in de volksmond 'de Kathedraal van de Veluwe'. Het zijn roerige tijden voor Radio Kootwijk want zijn toekomst staat op het spel. Nu dit zendstation zijn functie verloren heeft, wordt een nieuwe bestemming voor het complex gezocht. Maar de bewoners van het minidorpje 'Radio Kootwijk' – ooit hun brood verdienend aan het radiostation – willen nu rust. Geen nieuwe zendmasten maar radiostilte svp.

te maken. Het is het oudste gebouw van gewapend beton in Nederland, ontworpen in Art Déco stijl door Jules Luthmann. Of het mooi is, daarover lopen de meningen uiteen, maar het is zeker karakteristiek."

Telefoneren met overzee

Radio Kootwijk dankt zijn ontstaan aan de behoefte om met onze toenmalige kolonie Nederlands-Indië te kunnen

communiceren. Daarvoor waren radio-telegrafische verbindingen nodig. Er waren al wel verbindingen met Indië, maar die liepen via een engels kabelsysteem. Niet erg betrouwbaar, vooral toen dit in oorlogstijd door de Engelsen voor eigen berichten gebruikt werd. "Wij konden naar onze verbindingen fluiten", zegt Jan Willem Udo, zelf radiozendamateur sinds 1960.

Aan Indische zijde was in 1917 op Java al begonnen met de bouw van een groot zendstation waarvan de antenne op Nederland werd gericht. Vanwege het risico van aardbevingen zou de antenne niet door masten, maar door kabels worden gedragen, dwars over de Malabar-kloof. Nu nog een zendstation voor de omgekeerde richting van Nederland naar Oost-Indië.

Daarvoor was een 'storingsvrij' gebied nodig, ergens in de middle of nowhere. Het Kootwijkerzand voldeed aan de eisen. Het was onbewoond, geen lastige huiseigenaren. Alleen het land moest bouwrijp gemaakt worden. Daarvoor werden 150 werkloze Amsterdammers

gecharterd die in barakken werden ondergebracht. In 1920 werd begonnen met de bouw van het zendstation met een zestal masten van 212 meter hoogte. De draden daartussen vormden de lange-golvenzender die in 1923 in de lucht kwam.

De lange golf bleek het uiteindelijk niet geweldig te doen. In 1928 werd hij opgevolgd door een kortegolvenzender voor telefonie en telegrafie. "Duizend keer kleiner qua formaat, dus zoveel minder energie nodig en duizend keer beter", zegt Jan Willem Udo. Koningin Wilhelmina gaf het startsein van de radiotelefonie met de historische woorden 'Hallo Bandoeng...'. Vanaf dat moment konden Nederlanders in een telegraafkantoor rechtstreeks gesprekken voeren met familie in Nederlands-Indië. Zaterdagsochtends was het voordelig: 35 gulden voor 3 minuten bellen... "In 1940 hadden we hier 50 kortegolvenzenders in de lucht voor intercontinentaal radio-, telefonie- en telegrafieverkeer. Tijdens de oorlog is het station in de lucht gebleven, onder dwang van de

bezetter. De lange golf werd opnieuw geactiveerd voor contact met duikboten, de korte golf voor intercontinentale verbindingen. Even voor het einde van de oorlog is alle bruikbare apparatuur 'afgevoerd' naar Duitsland of gewoon kort en klein geslagen. De zes masten werden naar beneden gehaald. Direct na de oorlog is het zendstation weer opgebouwd voor het lange-afstandsverkeer via de korte golf. Vanaf de jaren zeventig is Radio Kootwijk een maritiem zendstation, ten behoeve van Scheveningen Radio, geworden. Gaandeweg is het scheepvaartverkeer overgestapt op het satellietstelsel. Daarmee verloor Radio Kootwijk zijn functie. Eind '98 is het zendstation definitief buiten gebruik gesteld".

Van zendstation tot dorp

Nog even terug in de historie. Met de bouw van het zendstation begon de PTT ook met de werving van personeel dat dag en nacht bereikbaar moest zijn. Rond het zendstation groeide een 'dorpskern': vier blokken van zes dienst-

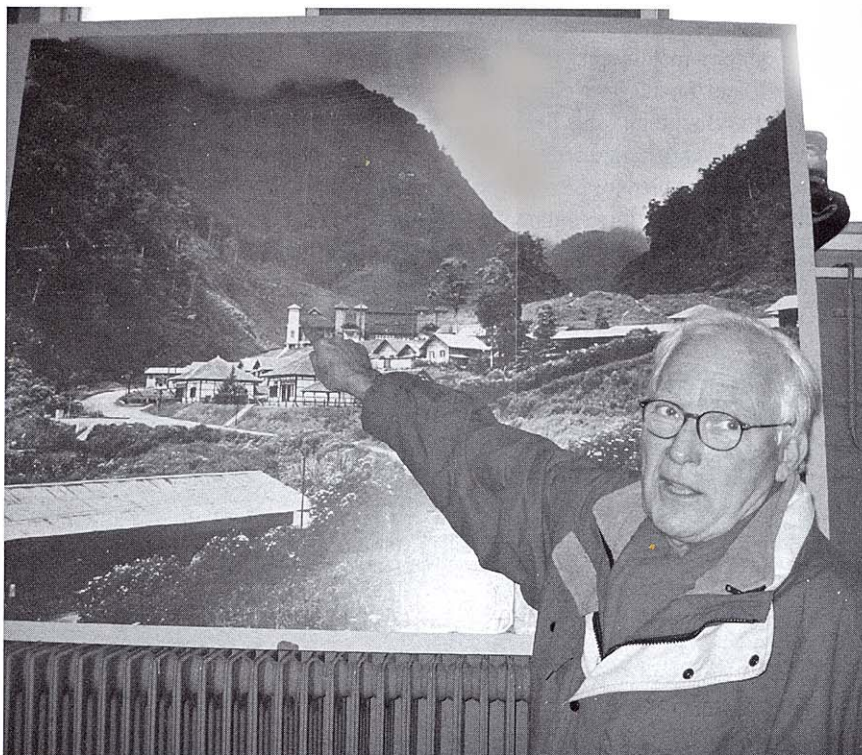
De imposante zendhal, tijdelijk ingericht voor de uitvoering van een opera.

woningen en een hotel voor 'ongehuwde ambtenaren'. Later kwamen er nog een drietal villa's bij en vier woningen van twee onder een kap. Eind jaren '20 woonden er zo'n 200 mensen in 'Radio Kootwijk'. "Aan de ene kant was het leven zwaar," zegt Leona Udo. "Er waren totaal geen voorzieningen. Geen school, geen kerk, geen kroeg. Maar er was altijd wel een timmerman, een schilder, smid of loodgieter voor het noodzakelijke onderhoud. De mensen waren volkomen op elkaar aangewezen. En vergeet niet dat rangen en standen in die tijd nog golden. De hoekwoningen

Kunstcentrum, museum of kuuroord

Een nieuwe sterke lange- of kortegolfzender met hoge zendmast is al helemaal uit den boze. Even voor het sluiten van het zendstation heeft KPN getracht in Kootwijk nog een lange-golfstation neer te zetten - Delta Radio - bedoeld voor commerciële radio-uitzendingen naar de Benelux en Engeland. De Stichting Platform Kootwijk heeft dat met steun van tien omliggende gemeenten kunnen verhinderen. "Er zouden vier enorme masten komen van 350 meter hoogte met flitslichten erin, terwijl er voor de

Vanaf de balustrade op de verdieping kijkt men prachtig de zenderzaal in. Het gebouw heeft een uitstekende akoestiek en leent zich bijvoorbeeld voor opera- of muziekuivoeringen. Intussen zijn er al veel plannen de revue gepasseerd. In totaal hebben zich veertig belangstellenden gemeld. Lange tijd was Krölller Müller de belangrijkste overnamekandidaat. Een ondernemer wil van het voormalige hotelgebouw een kuuroord maken en op een afgelegen terrein innovatielabs inrichten voor brainstormsessies via high tech apparatuur. Op dit moment is een investeringsgroep, die een museum wil inrichten waar van alles te beleven valt op het gebied van elektriciteit, de beste kanshebber. Hierbij is o.m. tv-producent Harry de Winter betrokken. Probleem is dat er vele miljoenen nodig zijn om het gebouw te restaureren. Om het 'Elektryseum' rendabel te krijgen zou het jaarlijks meer dan 100.000 bezoekers moeten trekken. En daar zijn de Radio Kootwijkers weer niet blij mee: "Een nieuwe bestemming moet passen bij het kwetsbare natuurgebied dat het complex omringt," vinden zij. Daarin passen kleinschalige evenementen zoals een opera, symposia of een Informatiecentrum voor de Veluwe. Een Omroepmuseum zou ook wel kunnen, vindt de familie Udo. "Het is dé locatie voor radio-zendamateurs. De radio is hier begonnen, die herkenbaarheid zou moeten blijven." Maar zonder voldoende middelen kan de restauratie niet worden bekostigd. De blik is nu hoopvol op de overheid gericht. Er zal nog veel overleg en creativiteit nodig zijn voor de toekomst van Radio Kootwijk vaststaat.

Het zendstation in de Malabar-kloof op Java.

waren voor de opzichters, zij kregen ook het eerst telefoon. Iedereen zag alles van elkaar. De beheerder van het zendstation was zo'n beetje burgemeester." Op dit moment zijn er nog 37 huizen bewoond waarvan enkele door oorspronkelijke bewoners. Zij voelen zich erg betrokken bij de uiteindelijke bestemming van de Kathedraal. Of liever 'Gebouw A' zoals dat in KPN- of PTT-kringen blijft heten. KPN Telecom heeft de gebouwen en de omliggende 450 ha verkocht aan de Staat der Nederlanden. Een stuurgroep zoekt een nieuwe bestemming voor het hele complex. En de bewoners voeren al een aantal jaren met succes actie tegen bestemmingen van het terrein die de rust zouden komen verstoren.

Veluwe een plan ligt waarbij de ecologische hoofdstructuur wordt beschermd," legt Jan Willem Udo uit. "Er was net een eoduct geopend van vijf miljoen euro om het wild meer kansen te geven. Dat hebben we met kracht verdedigd. Gelukkig was ik toen al in de VUT en had KPN het huis verkocht, anders was ik ontslagen en het huis uitgezet. Maar dat geplande station paste niet meer in de ecologische noch in de technische ontwikkelingen. Per satelliet is Sky Radio overal te ontvangen, een lange-golfstation is niet meer van deze tijd."

Het voormalige hoofdzendergebouw (A) heeft intussen verschillende functies gekend, o.a. als decor voor een Amerikaanse thriller: 'Mindhunter'.

Tekst en foto's: Monda Heshusius

Meer weten? Google naar Radio Kootwijk of ga zelf een kijkje nemen op locatie. Het voormalige zendstation is op afspraak geopend voor rondleidingen via de Dienst Landelijk Gebied Provincie Gelderland (026 - 3781251). Loop rond in de kolossale hal met nostalgische foto's o.m. van het zendstation op Java en bekijk de fraaie Art Déco architectuur.